

mjeri svoje leksičko značenje apsolutno najviše tačke, dok je kod prefiksa-prijedloga *po* označena samo specifikacija u odnosu na neku površinu.

Osim toga, pošto se u svim slučajevima glagol javlja bez (h), očito je da je nastao u domaćim bosanskim govorima, jer je gubljenje (h) jedna od karakterističnih govornih osobina ovoga područja.

Zanimljivo je da Jukić u narodnoj pripovijeci notira i mujiranje (n), što ima, takođe, svoj oslonac u nekim narodnim govorima, mada sam upotrebljava oblik sa (n). Začudo je jedino da se ova leksema, bar sudeći po Rječniku JAZU, ne sreće i kod drugih bosanskih franjevačkih pisaca, što bi moglo da znači, ukoliko su date informacije tačne, da je ograničena na dosta usku govornu areu.

Herta Kuna

DOPUNA JEZIČNOM SAVJETNIKU

(uredio dr Slavko Pavešić)
nastavak

33. *Računar* kao „sprava za računanje” nije dobro načinjena riječ, jer nastavak *-ar* prvenstveno označuje zanimanja; bolje je *računalo*, a u tehničkom je to jeziku i veoma proširen naziv.

34. *Ranarnik* kao zvanje danas više ne postoji, ali kada se opisuju događaji iz prošlosti, taj pojam još uvijek ima svoje utvrđeno značenje.

35. *Ranžirati* znači doista *razvrstavati*, ali za neke izvedenice (npr. za „ranžirni kolodvor”) nemamo odgovarajuće zamjene.

36. *Revan* i *revnost*: ti izrazi kao da su dobili izvjestan prizvuk ambicioznosti i štreberstva, pa ih ne pokrivaju potpuno riječi: marljiv, vrijedan, marljivost, mar i žar.

37. *Rijeka*: kaže se da je običnije *Idem u Rijeku*, nego *na Rijeku*; ovdje bi doista bilo umjesno umetnuti inače često primjenjivanu adverbnu oznaku „u novije vrijeme”, naime, kad je riječ o odlasku „u Rijeku” ili o boravku „u Rijeci”.

38. *Samdrugi*: osjećam dilemu nije li to ipak možda germanizam prema njem. *selbänder* (udvoje) – slično kao možda i podrug (*anderthalb*) – bez obzira na potvrde u Akademijinu rječniku i za *samdrugi* i za *samodrug*. U svakom slučaju, čudno mi je da uz taj ne baš uobičajeni izraz nema oznake „zast.”, „pokr.” i sl.

39. *Smicalica*, ako je dobro napravljena riječ, zašto je goniti iz jezika, pogotovu, kad je to prikladan izraz za „trik” i u tom smislu potvrđen?

40. Izrazu *stav* kao glazbenom i pravnom nazivu (u istočnim krajevima) odgovara riječ *stavak* u zapadnim krajevima gdje je obilno potvrđena kao glazbeni naziv npr. u Andreisa (*Povijest glazbe i Historija muzike*), a kao pravni naziv (za odlomak zakonskog člana) npr. u *Službenom listu SFRJ* (br. 33 i 52/1973, 28/1974, 20 i 31/1976), zatim npr. u *Službenom glasniku grada Zagreba* (br. 19/1983). Niti *stav* niti *stavak* nije naziv u knjigovodstvu, a izraz *stavka* ne može služiti kao bolja riječ niti za *stav* niti za *stavak*, jer je *stavka* zaseban naziv s posebnim značenjem, napose u knjigovodstvu, investicijskoj dokumentaciji (troškovniku). Nazivi *stavak* i *stavka* razlikuju se otprilike kao što se međusobno odnose njemački izrazi *der Satz* i *der Posten*.

41. *Stijena* nam je u zgradarstvu potreban naziv, ne za zid nego za plohu zida u zgradi, te za takve elemente koji se ne zidaju – dakle, to je predmet terminološke konvencije, stoga *stijena* kao naziv nije pokrajinska nego književna riječ.

42. *Sveukupan* je i te kako potrebna riječ u računovodstvu (*summa summa-*

rum!), pa taj naziv ne možemo adekvatno zamijeniti izrazom *ukupan*.

43. *Štanca* nije poluga ni motka nego alat, eventualno uređaj, koji služi za probijanje, isijecanje, prešanje, označivanje izradaka od različitih materijala (s pomoću žiga kao sječiva i matrice kao podloge). Štancanje se obično obavlja strojem. Napose kod ručnih štanci sastavni dio uređaja može biti i poluga, pa i motka, ali ta okolnost za štancu i štancanje nije bitna. Odgovarajućeg usvojenog i doista adekvatnog hrvatskog izraza za štancu nemamo.

44. *Švema* je prema *Savjetniku* nepotrebna uz riječi: točionica, krčma. No, *švema* se odnosi zapravo na prostoriju u kojoj stoji točionik, tzv. „šank” (o kojemu bi možda također nešto trebalo reći u rječniku).

45. *Tepih* je prema *Savjetniku* europski zam koji ne treba zamjenjivati izrazima *čilim* i *sag*. S. v. *sag* ovaj se izraz priznaje kao književni, ali ocjenjuje kao manje raširen, a ništa bolji nego *tepih*. Mislim da raširenost sama po sebi (odnosno „kao takva”) još nije dovoljno pouzdan kriterij za ocjenu u *Savjetniku* koji se odnosi na književni jezik. Vjerojatno bi, analogno načinu ostale obrade, bilo umjesnije reći da *tepih* ne ide u književni jezik, ili, možda, da se primjenjuje u književnom jeziku istočnih krajeva, a u zapadnim krajevima da se uzima *sag* (i *čilim*). To bi bio doprinos većoj ujednačenosti kriterija.

46. *Timijan* kao pokrajinsku riječ treba doista zamijeniti književnim izrazom *tamjan*, ali pri tom valja spriječiti nepoželjnu zamjenu s poznatom mirodijom (thymian), da ne bi tko tamjan bacio u hranu.

47. *Tlak* – *pritisak* jesu polarizirani nazivi na liniji zapad-istok. S obzirom na uvriježenost deplasirano je nastojati da se *tlak* proskribira, a u nazivlju je već

odavno ustaljen. Dabac je registrirao 125 vrsta tlaka (atmosferski, barometarski, hidraulički, krvni itd.), a u izvedenicama (tlačni, tlačna, tlačno) još stotinu naziva (tlačni bojler, tlačni ležaj, tlačni ventil, tlačni vod, tlačna cijev, tlačna čvrstoća, tlačna komora, tlačna linija, tlačna ploča, tlačna pumpa, tlačna sklopka, tlačna zona itd.). Poznata je i izreka: „Digao mi je tlak!” S tezom da tlačiti znači „gaziti, gnjesti, gnječiti” niti se što dokazuje niti se što pobija. A u tlačnoj zoni nekog nosača stvarno može doći i do gnječenja pri prekoračenju dopuštenog naprezanja. Uostalom, tlak („kao takav”) – alias pritisak – nije sila nego naprezanje.

48. *Topčija* je svakako bizarnije nego *tobdžija*. Ali zašto ne bismo rekli *topnik*?

49. *Tračnica* nije tehnički naziv za „željeznu polugu određenog oblika i dužine”. Tračnica je čelični nosač koji prenosi opterećenje željezničkog vozila na podlogu, a ujedno služi za vođenje kotača željezničkog vozila (a može služiti i kao pojni – a i povratni – kontaktni vod, te kao kranska staza i sl.), pri čemu joj dužina nije određena. U *Savjetniku* se navodi da je *tračnica* stvorena u „novije vrijeme” (ima je već Ivan Filipović u svom Hrvatsko-njemačkom rječniku 1875!), no, u to je doba bila i željeznica u nas još „nova” (Zagreb je priključen na željezničku mrežu tek 1862).

50. *Trilijun* nije 10^{10} nego 10^{18} , po europskoj konvenciji. (Posrijedi je vjerojatno tiskarska pogreška.)

51. *Tuhica* je svakako pokrajinska riječ, a književni je izraz *perina*. No, *tuhica* ipak ne dolazi od „njem. Duchet”, nego od *Tuche(n)t*, a ta riječ na njemačkom jezičnom području izvan Austrije također nije književna nego pokrajinska.

52. *Tvoran* (tvorni napadaj), kao pravni naziv, ne znam zašto bi bio besmislen, kad se iz objašnjenja u *Savjetniku* vidi

da se taj pridjev odnosi na obavljanje neke radnje. Čak ga i Maretić „može podnijeti“!

53. *Udar* u smislu „državni udar“ (*coup d'état*) nije ne prevrat ni preokret ni pobuna nego upravo udar („puč“), njem. *Staatsstreich*, jer je bitna pri tom munjevitost akcije i iznenađenje.

54. *Uporaba* se u *Savjetniku* prilično dogmatski zabacuje. No, izvedenica „uporabna dozvola“ održala se kontinuirano čak i u administraciji, unatoč suprotnim utjecajima.

55. *Uskrisiti* bi prema *Savjetniku* trebalo zamijeniti nazivom *uskrsnuti*. Taj savjet predstavlja promašaj. Noviji hrvatski biblijski tekstovi razlikuju ta dva izraza po značenju. *Uskrisiti* je prijelazan, a *uskrsnuti* je neprelazan glagol.

Ivan Pelz

NAGLASAK LIŠANA OSTROVAČKIH I PRIRUČNA GRAMATIKA

Vjerojatno je razgovor (a ne polemika, bar što se mene tiče) o *Priručnoj gramatici* već i dojadio čitateljima *Jezika*, ali sam ipak odlučio odgovoriti kolegama Danijelu Aleriću i Miji Lončariću (usp. *Jezik*, 1/31), i to ponajviše stoga što Alerićev napis, premda pisan vrlo akribično (ili baš zato), predstavlja, po mom mišljenju, dobar primjer kako o književnom jeziku ne bi trebalo razmišljati.

I.

Ponajprije, ne razgovaramo o gramatici štokavskog dijalekta, nego o gramatici hrvatskoga književnog jezika (nismo na

području dijalektologije, nego standardologije). Ne podcjenjujući Alerićev trud uloženi u iščitavanje dijalektološke literature moram reći da podaci koje on navodi za naš razgovor uglavnom nisu relevantni. Kad bih uspio pronaći i triput više sela (nego što ih navodi Alerić) u kojima bi se govorilo *prèksinōc*, a ne *prèksinōc*, ne bih smatrao da je moja tvrdnja time argumentirana. *Načelno* me u ovom razgovoru ne zanima ni kako se govori u Pecinom Ortiješju, ni u Šimundićevoj Bekiji, ni u Lišanima Ostrovačkim kod Benkovca, pa ni u mom rodnom mjestu. Za naš bi razgovor mnogo važniji bili podaci dobiveni od govornika književnog jezika. (Bolje bi bilo da je Alerić prikupljao „usmena priopćenja“ o tome kako govore njegovi informatori nego o tome kako se govori u njihovim selima.) Nadteritorijalnost je jedan od osnovnih postulata kojima književni jezik (da bi to uopće bio) mora udovoljavati. To je, u najkraćem, razlog što se na Alerićeve dijalektološke podatke (jedan je od njih čak iz 1911. godine!) neću ni osvrnati, pa bili oni ne znam koliko zapadni i vjerodostojni.

Drugačije je, naravno, s rječnicima. Međutim, rječnika suvremenoga hrvatskog književnog jezika zapravo i nema. Leksikografska djela kojima se taj nedostatak kompenzira uglavnom su prilično nepouzdana (od triju rječnika koje spominje Alerić jedan je povijesni, drugi dvojezični, a treći pravopisni). Uostalom da nije tako, i ovaj bi naš razgovor bio sasvim izlišan. Treba uz to napomenuti da autori rječnika obično ne vode dovoljno računa o suvremenom književnom jeziku, nego često prepisuju (posebno naglaske, ako ih uopće označuju) iz prethodnih leksikografskih djela. Tako se, na primjer, uporno zadržavaju (prepisuju) akcenti *čōvjek* i *kōjī* iako, po mom mišljenju, nisu u upotrebi u hrvat-